

КУЛЬТУРА МІЖСОБИСТІСНОЇ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито зміст поняття «культура міжособистісної творчої взаємодії», наведено аргументи щодо логічності його застосування у процесі вокальної підготовки фахівців музично-педагогічної кваліфікації. З'ясовано, що формування культури міжособистісної творчої взаємодії базується на основах світоглядного, когнітивного, емоційного, комунікативного, етичного та поведінкового складників особистості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: культура, взаємодія, спілкування, культура міжособистісної взаємодії, вокальна підготовка, співтворчість.

Комунікаційний простір сучасного суспільства характеризується значними змінами в моделях спілкування, які склалися впродовж останніх десятиліть, що виражаються в інтерактивності, діалогічності та наявності рівноцінних та незалежних один від одного учасників. Уміння ефективно взаємодіяти з іншими людьми є запорукою життєвого та професійного успіху сучасної людини. Так, на думку німецького психолога У. Дік, «здатність до спілкування є вирішальним чинником кар'єрного зростання» [4, с. 33]. Це твердження набуває особливого значення, коли йдеться про фахівців професій типу «людина-людина», до яких й відноситься професія вчителя музичного мистецтва, оскільки їхня професійна діяльність здійснюється саме в процесі різних форм взаємодії.

Культура міжособистісної взаємодії – це важливий складник загальної культури особистості, формування якої виступає як нагальна потреба сьогодення, коли відбувається переоцінка цінностей та ідеалів, пошук нових життєвих настанов та орієнтирів. Отже, у фахову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва слід цілеспрямовано включати різноманітні модули творчої взаємодії для формування в кожного студента відповідної культури, тобто культури міжособистісної творчої взаємодії. Зокрема, така культура є гостро необхідною в процесі вокальної творчої діяльності. У науковій літературі переважно звернено увагу на вміння взаємодії концертмейстера з вокалістом (М. Моїсеєва, Фу Сяоцзін та ін.), натомість проблема формування культури міжособистісної творчої взаємодії студентів-вокалістів, зокрема в роботі з концертмейстером не була досліджена. Це викликає суперечність: між творчо-полілоговою природою вокального виконавства та монологічним процесом навчання співу студентів.

Питання міжособистісної взаємодії стали об'єктом дослідження представників різних наук: філософії, культурології, соціальної психології, педагогіки тощо, кожна з яких досліджує своє проблемне поле спілкування. Так, проблема формування міжособистісного спілкування студентів почала викликати стійкий інтерес

науковців, починаючи з другої половини ХХ ст. Багатоаспектність цього феномена, без сумніву, впливає на наявне різноманіття підходів до його дослідження.

Існує чимало досліджень актуальних та дотичних до теорії і практики формування міжособистісної творчої взаємодії студентів. Зокрема, в науці представлено низку досліджень щодо проблеми взаємодії та спілкування загалом та професійного спілкування, зокрема (Г. Андреева, О. Бодальов, Ю. Жуков, О. Леонтєв, Б. Ломов, О. Даниленко, К. Казарьянц, І. Мачуська, Г. Чайка та ін.). У зазначених дослідженнях розкриваються структура, функції та види спілкування. Питанням міжособистісної взаємодії в педагогічному процесі присвячені праці І. Беха, Г. Васяновича, В. Горяніної, В. Гриньової, А. Грись, В. Галузинського, Г. Дегтярьової, М. Євтуха, І. Зязюна, С. Карпенчук, І. Кравченко, В. Король, О. Кубрак, В. Москаленко, Т. Ротерс, І. Табачек, Т. Черкашиної та ін.

Поряд з цим, залишається актуальним посилення уваги до формування культури міжособистісної творчої взаємодії студентів, які здобувають спеціальність у галузі музично-педагогічної освіти, оскільки саме такого роду взаємодія майбутніх учителів музичного мистецтва один з одним, з викладачами та концертмейстерами, з учнями під час практичних занять, зі слухачами у процесі виконавської діяльності тощо, має забезпечувати успішність їхнього професійного становлення.

Мета статті – розкрити зміст поняття «культури міжособистісної творчої взаємодії» майбутніх учителів музичного мистецтва, схарактеризувати в цьому контексті потенціал їхньої вокальної підготовки.

Уточнимо сутність такого складного соціального феномена, як «культура» у контексті спілкування. Поза цим феноменом міжособистісні відносини, включно й діяльнісні, сприймаються як абстракція, оскільки вони утворюються в суспільстві, а розвинуте суспільство людей не може не мати власної культури.

Феноменологічний аналіз наукових праць щодо сутності культури дає підстави стверджувати, що

вона відрізняється змістовою складністю та варіативністю характеристик. Найбільш яскраво «культура» характеризується з позиції цінностей, які створюються людством в його історичному розвитку. Також культуру розглядають у контексті аналізу поведінки людей, зокрема як соціальний чинник організації суспільного життя; формування принципів та ідей, що впливають на сумісну діяльність людей. Культура розуміється і як сукупність знакових систем, за допомогою яких інформація зберігається і передається, тобто транслюється від покоління до покоління. Сила культури у спадковості, безперервності її внутрішнього існування та в її творчих можливостях. Безпосередньо в культурі особистості відбиваються її психологічні якості як представника певного суспільства в його часово-просторовій проекції, як-от: моральні, релігійні, громадські, естетичні, патріотичні, родинні почуття тощо. Моральні почуття відіграють надзвичайну роль у розвитку творчих потенцій особистості, адже на їх засадах формується духовність. Поняття культура розглядається також як характеристика спроможності людини засвоювати і застосовувати етичні норми поведінки у процесі спілкування та діяльності. Щодо освіти, то тут культура виступає як її змістовний складник, джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-вольового та ціннісного ставлення людини до оточуючого середовища, до інших, праці, мистецтва, спілкування тощо.

Оскільки міжособистісні відносини складають основу професійної діяльності вчителів музичного мистецтва, то оволодіння культурою міжособистісної взаємодії повинно починатися з навчання фахових виконавських дисциплін у ВЗО. З аналізу досліджень, у яких подано обґрунтування сутності міжособистісних відносин людини, зрозуміло, що їх можна розглядати як безпосередні зв'язки, що складаються в реальному житті між живими індивідами, які мислять і відчують [2, 5]. Тобто – це взаємини людей у їхньому реальному спілкуванні у життєвому просторі та у процесі сумісної діяльності, а також психологічні стосунки, що ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу спілкування, що супроводжуються почуттям симпатії або антипатії та можуть бути оцінними й дієвими, тобто реалізуватися під час сумісної діяльності, у взаємодії.

Міжособистісні відносини розглядаються також як сукупність взаємодій між індивідами, що складають певну суспільну ієрархію. Структура їх може бути вертикальною (наприклад, викладач – учень, керівник – підлеглий), або горизонтальною (при рівному статусі учасників взаємодії). Вони переважно ґрунтуються на зв'язках між членами суспільства завдяки різним видам спілкування: візуальному (невербальні зв'язки, наприклад, через зовнішній вигляд, рухи тіла, жести тощо), лінгвістичному (усне мовлення), афективному (емоційному).

Міжособистісні відносини переживаються суб'єктами та об'єктивно виявляються через

характер і спосіб міжособистісної взаємодії, тобто у взаємних впливах людей один на одного в процесі їхньої спільної діяльності та спілкування. Це система настанов, орієнтації й очікувань членів групи стосовно один одного, що визначаються змістом, організацією спільної діяльності, а також цінностями, на яких ґрунтується спілкування. У цьому зв'язку В. Горяніна зауважує, що в сучасній психології спілкування часто розглядається як синонім поняття взаємодія, яким користуються для характеристики усього розмаїття природних і соціальних явищ. Взаємодія ж як процес безпосередньої чи опосередкованої дії суб'єктів один на одного, породжує їхню взаємозумовленість. Тобто змістом будь-якої взаємодії є зв'язок, обмін (діями, предметами, інформацією тощо) і взаємний вплив. Таким чином, міжособистісна взаємодія – це «реально функціонуючий зв'язок свідомих і активно цілеспрямованих суб'єктів, що характеризується їхньою взаємною залежністю» [3, с. 21].

Феномен «взаємодія» є ключовим поняттям багатьох теорій. Так, В. Москаленко виділяє два аспекти вивчення процесу взаємодії. Перший аспект – це «...розглядання взаємодії як контакту двох або більше осіб, що має своїм результатом взаємні зміни поведінки, діяльності, стосунків, настанов». Другий – «...як спосіб реалізації спільної діяльності, мета якої зумовлює взаємне узгодження індивідуальних дій, розподіл і кооперацію функцій» [6, с. 51].

Переважає кількість дослідників у галузі соціальної психології, розглядають взаємодію як предметну діяльність, що входить до структури такого складного і різнобачного процесу як спілкування. Однією з перших таких підхід запропонувала Г. Андреева. Вона вважає, що процес взаємодії – це інтерактивний бік спілкування, тобто процес організації спілкування, яке разом з комунікацією (процесом обміну інформацією) та перцепцією (сприйняття людьми одне одного) уособлює процес спілкування [1, с. 116]. Отже, взаємодія – це форма організації якоїсь конкретної діяльності людей.

Таким чином, під взаємодією розуміють не лише взаємозалежний обмін діями, а передусім організацію людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності. Складниками поняття «міжособистісної взаємодії», за В. Горяніною, є поняття «взаєморозуміння», «взаємодопомога», «співпереживання», «взаємовплив» [3]. Кожне з цих понять вказує на афективний (емоційний), гностичний (когнітивний, інформаційний), поведінковий (практичний, регулятивний) складники взаємодії людей. Перший (емоційний) відображає емоційні стани, що виникають у людей в процесі взаємодії. Другий – когнітивний – включає усі психічні процеси, пов'язані з пізнанням доколішньої дійсності й самого себе: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву. Поведінковий складник характеризує зовнішні прояви взаємодії: результати діяльності, вчинки, міміку, жести, мовлення.

Найважливішою специфічною особливістю міжособистісних відносин, за Г. Андреевою, є

емоційне підґрунтя [1]. Емоції є засобом вираження стану індивідуальності, тому вони за своєю природою комунікативні. Емоційне підґрунтя міжособистісних відносин включає три види емоційних проявів особистості – афекти, емоції й почуття. Незважаючи на те, що набір почуттів може бути безмежним, Г. Андреева пропонує їх звести у дві великі групи: кон'юнктивні та диз'юнктивні почуття. До першої групи належать почуття, що зближують і об'єднують людей. У таких випадках інша особа виступає як бажаний об'єкт, відносно якого демонструється готовність до співробітництва, спільних дій тощо. Диз'юнктивні ж почуття навпаки, роз'єднують людей, коли інша особа виступає як неприйнятний, навіть фрустраційний об'єкт, відносно якого не виникає бажання співпраці.

Будь-яке професійне життя відбувається у колі інших людей, від бажання яких співпрацювати разом і здатностей це робити залежить результат спільної праці. Тобто професійне життя й діяльність заповнені взаємовідносинами з оточуючими людьми. Якщо фахівець хоче бути незалежним від зовнішніх впливів у досягненні професійної мети, то має вибудувати якомога більше позитивних відносин. За твердженням У. Дік, робота приносить найбільше задоволення, якщо вона пов'язана з позитивними контактами й стосунками [4].

Різноманітність тлумачень представлених понять «культура» та «міжособистісна взаємодія» ілюструє три основні підходи до розуміння феномена «культури міжособистісної взаємодії»: культурологічний, пов'язаний із характеристикою необхідних змін такого складника культури особистості, як культура світогляду; технологічний, який розкриває зміст знань, умінь і навичок, що безпосередньо забезпечують діяльність людини в процесі спілкування (комунікативна компетентність); особистісний, який виражає ступінь оволодіння особистістю соціальною інформацією, сукупністю принципів і реальних механізмів, які забезпечують позитивну взаємодію в процесі спілкування (культура міжособистісної взаємодії).

Приймаючи ці підходи за основу, можна зазначити, що культура міжособистісної взаємодії передбачає сформованість в індивіда певних етичних цінностей та особистісних якостей, а також володіння ним необхідними знаннями, вміннями та практичними навичками для того, щоб організувати ефективну взаємодію з партнером по спілкуванню. Звідси варто розглядати культуру міжособистісної взаємодії як складник загальної та професійної культури людини, яка є поєднанням певних особистісних якостей та ціннісно-сміслових настанов, знань з етики і психології спілкування, що знаходять своє практичне відображення в комунікативних та організаційних уміннях і навичках, націлених на продуктивну організацію процесу взаємодії.

У процесі вокальної підготовки студентів, майбутніх учителів музики, це узагальнення набуває особливого значення, оскільки передбачає

формування у них усього комплексу зазначених якостей та вмінь.

Зазвичай зміст вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва визначають і оптимізують через повноту і адекватність відображення всієї сукупності компетенцій, здатностей до виконання фахової діяльності, що необхідні в музично-педагогічному процесі. У цьому контексті зміст вокальної підготовки студентів у вищому навчальному закладі постає як комплекс вимог вокальної педагогіки: інструментально-технічна досконалість, вокально-слухова компетентність, психологічна надійність, виконавська майстерність та науково-методична обізнаність. Особливості змісту вокальної підготовки майбутніх фахівців дають уявлення про предмет і способи організації навчального процесу зі студентами. Проте цей процес не ґрунтується на усталених методах і формах роботи. Вимоги щодо набуття студентами необхідних професійних компетентностей, спрямовують педагогічну думку в бік досягнення ефективності й успішності професійної підготовки майбутніх фахівців. Забезпечення комунікаційного простору в межах вокального навчання є унікальною можливістю для студентів «поринути» у світ співтворчості.

У загальному виді співтворчість розуміється як процес професійної діяльності двох чи більше особистостей, результатом одночасної взаємодії яких є досягнення вищого рівня спільної діяльності, націленої на створення соціально значущих цінностей. Сутність співтворчості у вокальному навчанні – це взаємодія двох чи більше особистостей, кожна з яких перебуває у стані творчості, зайнята індивідуальною творчою діяльністю і прагне до поєднання, взаємопроникнення творчих задумів з іншим партнером, підпорядковуючись законам міжособистісної взаємодії – ансамблевого виконавства.

Особливість вокального навчання визначається саме стилем спілкування – спілкування на основі захопленості спільною творчою діяльністю. Такому стилю спілкування відповідає творча взаємодія викладача і студента; викладача, студента і концертмейстера; студента і концертмейстера; вчителя й учня, заснована на принципах взаєморозуміння і взаємозбагачення один одного, високо розвиненого почуття емоційної єдності партнерів по спілкуванню. Результати такої взаємодії виявляються як у концертних виступах студентів, так і в процесі співтворчості на етапі педагогічної практики, де і виявляються усі критерії сформованості культури міжособистісної творчої взаємодії майбутнього фахівця.

Отже, культуру міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки інтерпретуємо як фахову якість, що характеризує внутрішнє прагнення особистості студентів до організації своєї поведінки на основі загальнолюдських норм спілкування і дозволяє встановлювати конструктивний діалог, досягати високого

результату творчого самовиявлення у вокально-виконавському та вокально-педагогічному процесах на основі співтворчості з усіма їх учасниками.

Матеріал статті не висчерпує усіх аспектів порушеної проблеми, а є лише спробою узагальнення її основних позицій. Перспективи

дослідження полягають у розробці системи форм і методів реалізації компетентнісного підходу щодо формування культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі їхньої вокальної підготовки в умовах вищої педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник для вузов / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 373 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посібник / Григорій Петрович Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с
3. Горянина В. А. Психология общения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / Валентина Александровна Горянина. – М. : Академия, 2002. – 416 с.
4. Дик У. Эффективная коммуникация. Приемы и навыки / [пер. с нем.] / Улла Дик. – Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2007. – 188 с.
5. Казарьянц К. Э. Индивидуальная культура и культура педагогического сообщества : монография / К. Э. Казарьянц. – М. : Илекса, 2007. – 174 с.
6. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Валентина Володимирівна Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 446 с.

*Лай Сяоцян,
аспірант,*

*Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

КУЛЬТУРА МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ВОКАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Культура межличностного взаимодействия – одна из важнейших составляющих общей культуры личности, формирование которой выступает потребностью современного общества, когда происходит переоценка ценностей и идеалов, поиск новых жизненных установок и ориентиров. Именно поэтому в системе вокальной подготовки будущих учителей музыкального искусства необходимо ознакомиться с базовыми теоретическими сведениями и практическими навыками культуры межличностного взаимодействия.

Цель статьи – раскрыть содержание понятия «культуры межличностного творческого взаимодействия» будущих учителей музыкального искусства, охарактеризовать в этом контексте потенциал их вокальной подготовки.

Разнообразие толкований понятия «культура» и «межличностное взаимодействие» иллюстрирует три основные подхода к пониманию феномена культуры межличностного взаимодействия: культурологический, который связан с характеристикой необходимых изменений такой составляющей культуры личности, как культура мировоззрения; технологический, который раскрывает содержание знаний, умений и навыков, обеспечивающих деятельность человека в процессе общения (коммуникативная компетентность); личностный, выражающий степень овладения человеком социальной информацией, совокупностью принципов и реальных механизмов, обеспечивающих позитивное взаимодействие в процессе общения (культура межличностного взаимодействия).

Представленные подходы наиболее рельефно отражаются в процессе вокальной подготовки студентов музыкально-педагогической квалификации, поскольку вокальное обучение отличается стилем общения – общения на основе увлеченности совместной творческой деятельностью. Такому стилю общения соответствует творческое взаимодействие преподавателя и студента; преподавателя, студента и концертмейстера; студента и концертмейстера; учителя и ученика – основанное на принципах взаимопонимания и взаимообогащения друг друга, высоко развитого чувства эмоционального единства партнеров. Результаты такого взаимодействия раскрываются как в концертных выступлениях студентов, так и в процессе сотворчества на этапе профессиональной деятельности, где и проявляются все критерии сформированности культуры межличностного творческого взаимодействия специалиста.

В контексте вокальной подготовки, культуру межличностного творческого взаимодействия будущих учителей музыкального искусства интерпретируем как качество личности, которое характеризует внутреннее стремление личности к организации своего поведения на основе общепринятых норм общения, что позволяет устанавливать конструктивный диалог и достигать высокого результата творческого самовыражения в вокально-исполнительском и вокально-методическом процессах на основе сотворчества с различными их участниками.

Материал статьи не освещает всех аспектов представленной проблемы, а является лишь попыткой обобщения ее основных позиций. Перспективой исследования является разработка системы форм и методов

реалізації компетентного підходу по формуванню культури міжличностного творчого взаємодія майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі їх вокальної підготовки в умовах вищої освіти.

Ключові слова: культура, взаємодія, спілкування, культура міжличностного взаємодія, вокальна підготовка, співтворчість.

Lai Xiaojian,

Post-graduate Student,

State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,

26 Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

CULTURE OF THE INTERPERSONAL INTERACTION OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS IN THE PROCESS OF THEIR VOCAL TRAINING

The culture of interpersonal interaction is one of the most important components of person's general culture the formation of which serves the needs of modern society, when there is a reappraisal of values and ideals, the search for new social attitudes and guidance. That is why it is necessary to acquaint future teachers of Musical Art with the basic theoretical knowledge and practical skills of interpersonal interaction culture within the system of their vocal training.

The aim of the article is to reveal the content of the concept «future Musical Art teachers' culture of interpersonal creative interaction» and to characterize the potential of their vocal training in this context.

The diversity of interpretations of the concept «culture» and «interpersonal interaction» illustrates three main approaches to understanding the phenomenon “culture of interpersonal interaction”: cultural studies, which is associated with the characterization of the necessary changes in such a component of person's culture as the culture of world outlook; technological component, which reveals the content of knowledge, skills and abilities, providing human activity in the process of communication (communicative competence); personal component, expressing the degree of person's mastery in social information, a set of principles and real mechanisms that ensure positive interaction in the process of communication (the culture of interpersonal interaction).

The presented approaches are most strongly reflected in the process of vocal training targeted to students majoring in Music and Pedagogics, since vocal education differs in the style of communication – communication based on the interest of joint creative activity.

This style of communication corresponds to the creative interaction of a teacher and a student; a teacher, a student and a concertmaster; a student and a concertmaster; a teacher and a student – based on the principles of mutual understanding and mutual enrichment of each other, highly developed sense of partners' emotional unity. The results of such interaction are revealed both in students' concert performances and in the process of co-production at the stage of professional activities, where all the criteria confirming the formation of expert's culture of interpersonal creative interaction are manifested. In the context of vocal training, we interpret the culture of interpersonal creative interaction of future Musical Art teachers as a quality of a person which characterizes individual's internal aspiration to organize his/her behaviour on the basis of generally accepted norms of communication, which allows us to establish a constructive dialogue and achieve a high result of creative self-expression in vocal-performing and vocal-methodical processes on the basis of co-operation with various participants.

The material of the article does not cover all aspects of the presented issue; it is an attempt to generalize its main provisions. The prospect of the study is seen in developing a system of forms and methods for the implementation of the competence-centred approach to the formation of the future Musical Art teachers' culture of interpersonal creative interaction in the process of their vocal training at higher school.

Key words: culture, interaction, communication, culture of interpersonal interaction, vocal training, co-creativity.

Подано до редакції: 15.07.2017 р.

Рекомендовано до друку: 30.07.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Бозуш